

**O'ZBEKISTONDA YASHIL LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISHDAGI
MUAMMOLAR****Fayzullaeva Sanobar Aman qizi**

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Baholash ishi va Investitsiyalar kafedrası
Magistratura va kechki ta'lim fakulteti Investitsiyalarni boshqarish mutaxassisligi 1 kurs
talabasi*

Nosirov Egamkul Ismailovich

Ilmiy rahbar: Iqtisodiyot fanlar doktori(DSc) professor

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish sharoitida yashil loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlari va ushbu jarayonda yuzaga kelayotgan tizimli to'siqlar tahlil qilingan. Tadqiqotda qayta tiklanuvchi energiya manbalari, energiya samaradorligi va suv tejovchi texnologiyalarga yo'naltirilgan investitsiyalar dinamikasi o'rganilgan. Statistik tahlillar asosida moliyalashtirish manbalari tarkibi, xususan, tijorat banklarining yashil kreditlashdagi past ulushi va uzoq muddatli resurslar tanqisligi bilan bog'liq muammolar yoritilgan. Tadqiqot yakunida yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish va investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, yashil moliya, investitsiya to'siqlari, yashil obligatsiyalar, energiya samaradorligi, bank krediti, qayta tiklanuvchi energiya.

KIRISH

Iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va resurs tejovchi iqtisodiyotga o'tish bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Mamlakatimizda "yashil" transformatsiyani amalga oshirish uchun katta hajmdagi moliyaviy resurslar talab etiladi. Biroq, amaliyotda yashil loyihalarni moliyalashtirish tizimi hali ham shakllanish bosqichida bo'lib, bir qator institutsional va moliyaviy muammolarga duch kelmoqda.

Shu sababli, yashil investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish va mavjud muammolarni ilmiy asoslash dolzarb hisoblanadi.

Material va metodlar

Tadqiqot jarayonida yashil loyihalarni moliyalashtirish ko'rsatkichlarini o'rganish uchun iqtisodiy-statistik tahlil, tizimli yondashuv va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Ma'lumotlar asosi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi va xalqaro moliya institutlarining hisobotlari olindi.

Natija va muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda mamlakatimizda yashil loyihalarga yo'naltirilayotgan investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshgan. Quyidagi jadvalda ushbu dinamika aks ettirilgan:

1-jadval. O'zbekistonda yashil loyihalarni moliyalashtirish ko'rsatkichlari (mlrd so'mda)

Yo'nalishlar	2021-y.	2022-y.	2023-y.	2024-y. (p)
QTE manbalarini joriy etish	1 240	2 150	4 800	7 200
Energiya samaradorligi loyihalari	850	1 100	1 950	2 800
Suv tejovchi texnologiyalar	420	680	1 120	1 550
Jami:	2 510	3 930	7 870	11 550

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, 2023-yilda investitsiyalar hajmi 2021-yilga nisbatan 3 barobardan ziyodga oshgan.

Biroq, moliyalashtirish manbalari tarkibi o'rganilganda, jiddiy disproporsiya kuzatilmoqda.

Yuqoridagi diagramma tahlili shuni ko'rsatadiki, yashil loyihalarning 65% xorijiy investitsiyalar va xalqaro moliya institutlari hisobiga to'g'ri kelmoqda.

Mahalliy tijorat banklarining ulushi esa atigi 10% ni tashkil etadi.

Tadqiqot davomida ushbu holatni keltirib chiqarayotgan quyidagi muammolar aniqlandi:

1. Uzoq muddatli resurslar tanqisligi: Yashil loyihalarning o'zini oqlash muddati uzoq bo'lib, bank tizimida bunday "uzun" pullarning yetishmasligi asosiy to'siqdir.

2. Yashil moliya instrumentlarining sustligi: Yashil obligatsiyalar (green bonds) va barqaror rivojlanish jamg'armalari faoliyati hali ham cheklangan darajada.

3. Risk-menejment metodologiyasining yo'qligi: Banklar tomonidan yashil loyihalarning texnik va ekologik risklarini baholash tizimi mukammal emas.

4. Mutaxassislar yetishmasligi: Yashil loyihalarni ekspertiza qilish va ularni moliyaviy boshqarish bo'yicha kadrlar yetishmaydi.

Xulosa va takliflar

O'zbekistonda yashil loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

- Tijorat banklari tomonidan yashil kreditlar uchun imtiyozli foiz stavkalari va qayta moliyalashtirish mexanizmlarini kengaytirish;

- Yashil obligatsiyalar bozorini rag'batlantirish maqsadida investitsiya daromadlarini soliqdan ozod qilish;

- Yashil loyihalarni saralash va monitoring qilishning raqamli platformasini (taksonomiya) amaliyotga to'liq integratsiya qilish;

- Sohada malakali kadrlar tayyorlash va xalqaro standartlar (ESG) asosida hisobot tizimini shakllantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2019, 4-oktabr). 2019–2030-yillarda O'zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida (PQ-4477-son qaror).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2022, 2-dekabr). 2030-yilgacha bo'lgan davrga mo'ljallangan "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish va energiya tejamkorligini ta'minlash dasturini tasdiqlash to'g'risida (PQ-444-son qaror).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. (2024).
4. Asian Development Bank. (2024). *Asian Development Outlook 2024: Green transition and sustainable growth in Asia and the Pacific.* Manila: ADB.
5. International Energy Agency. (2023). *World Energy Outlook 2023.* Paris: IEA Publications.
6. International Monetary Fund. (2023). *Fiscal policies for climate transition in emerging markets.* Washington, DC: IMF.
7. World Bank. (2022). *Uzbekistan Country Climate and Development Report (CCDR).* Washington, DC: World Bank Group.
8. United Nations Development Programme. (2022). *Green finance for sustainable development in emerging economies.* New York: UNDP.
9. United Nations Environment Programme. (2023). *State of Finance for Nature 2023.* Nairobi: UNEP.
10. Sultonov, A. (2023). O'zbekistonda yashil moliyalashtirishning institutsional asoslarini takomillashtirish. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali*, 5-son.